

Coeducar na Educación infantil e Primaria

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 18-20

Helga Vázquez Regueira
(Paxariña de Papel)

CEIP María Pita - A Coruña

helgavr@edu.xunta.es

<https://helgavr.weebly.com/>

Pode entenderse por coeducación o proceso educativo integral de mulleres e homes, desenvolvido en situacións de convivencia positiva, igualitaria, mixta e universal, na que se garante a igualdade de oportunidades, e na que existe igualdade de trato e de condicións (Simón, 2012).

Polo tanto, para camiñar cara unha escola coeducadora é importante deconstruír séculos de machismo para comezar unha nova andaina, de aí a necesidade da elaboración dos Plans de Igualdade (Fumero, Moreno Llana e Ruiz Repullo, 2016).

POR ONDE EMPEZAR?

Un Plan de Igualdade é un guión que coordina as diferentes accións que se desexan para unha escola respecto da coeducación (Moreno Llana, 2018). Deste modo, é importante que o profesorado reciba formación de calidade e tome conciencia das desigualdades sociais. Non obstante, o éxito desta andaina só será posible coa implicación activa de toda a comunidade educativa, a existencia dun equipo directivo que dote de respaldo estas actuacións, un claustro implicado, un persoal non docente consciente, unha AMPA par-

ticipativa e unha administración comprometida.

ELEMENTOS DE ACCIÓN

Polo tanto, dentro das escolas, é importante que exista unha sensibilidade de programación escolar con perspectiva de xénero abarcando os seguintes elementos:

- *Coeducación para as emocións*: é importante ter en conta que o vínculo de apego inflúe na regulación emocional das persoas (Waters, et al, 2010). Polo tanto, recoñecer os sentimentos, nomealos, identificalos e expresalos axudará a coñecerse mellor, e implicará relacionarse mellor coa sociedade. Non obstante, dende un punto de vista pedagóxico, non podemos deixar en mans do azar as circunstancias socio-emocionais de crianza do noso alumnado, xa que só o 55% da poboación presenta un sistema de apego seguro (Hazan e Shaver, 1987; Feeney e Noller, 1990). Tal e como afirma Riggs (2010) “as alteracións dos vínculos de apego pódense traducir en múltiples consecuencias, as cales se manifestan nas relacións cos iguais, nas relacións de parella, na formación dun modelo negativo da propia persoa, a inseguridade afectiva, dificultades para a autorregulación emocional, escasa empatía e *feedback* emocional, entre outros”. Deste modo, didacticamente, a escola está obrigada a compensar as desigualdades, e será preciso facer fincapé na toma de conciencia emocional, na regulación emocional e nas habilidades sociais para a vida e o benestar (López Cassá 2011).

- *Familias e corresponsabilidades*: é necesario visibilizar a diversidade familiar e ter en conta que os estereotipos construídos polos *mass-media* non son representativos da meirande parte da sociedade. Daquela, é importante normalizar a diversidade social e saber que den-

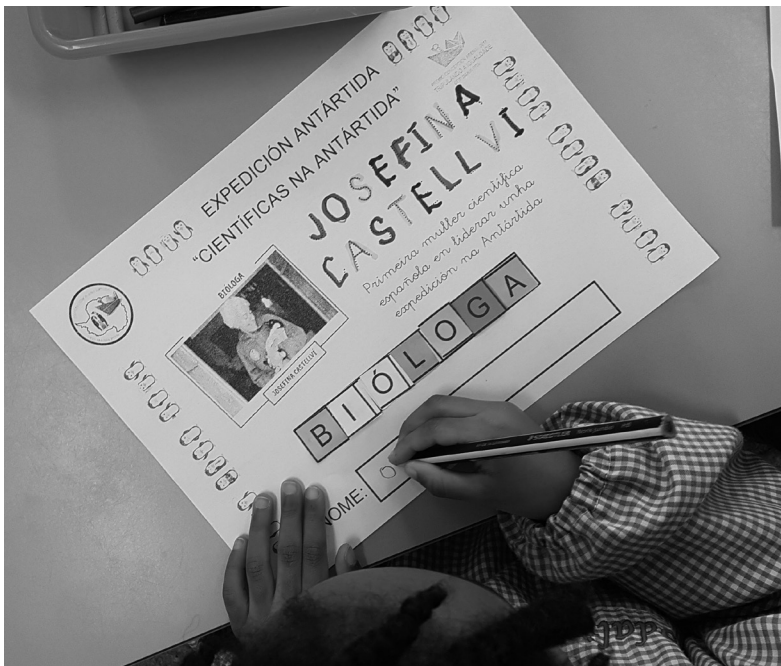
tro do núcleo do fogar todas as persoas temos dereitos e deberes. É necesario tomar conciencia de que a casa é un lugar de descanso para todos os membros, polo que educar na corresponsabilidade é a base da igualdade.

- *Educación Sexual*: no referente ao coñecemento do corpo e da ética dos coidados é importante educar sen prexuízos e tabús. A invisibilidade dos xenitais e dos órganos femininos, ás veces, pode ser unha constante nos recursos educativos. Por iso, reflexionar con perspectiva de xénero sobre os recursos que empregamos nas aulas pode ser a base para o cambio. Deste modo, educar na evolución da sexualidade como parte do ciclo vital (Ferreiro Díaz, 2007) e que todas as persoas somos seres sexuados, dende a infancia, conflúe coa necesidade de educar para a aceptación do ser, a orientación sexual, o coidado do propio corpo e o respecto. Iniciar unha educación de bo trato, cara o propio e cara as outras persoas, resalta a empatía e é unha ferramenta para previr o consumo da pornografía. Alén diso, non se pode obviar a diversidade nas identidades sexuais e de xénero, como se constrúen as mesmas e como se diferencian das expresións de xénero, o que implica rachar co concepto binario e abrazar a diversidade sexual. Por outra banda, e co coñecemento do corpo e a súa análise, tamén é interesante reflexionar sobre os estereotipos dos corpos e repensar que estilos de masculinidades hexemónicas e feminidades se postulan desde o *mass media* e as redes sociais, así como os *canons* de beleza patriarcal.

- *Visibilización de referentes*: para poder medrar con exemplos e referentes é necesario que todas as persoas teñamos modelos e espellos nos que mirarnos. Así, o feito de que sexa normal que as mulleres non apa-

rezan en determinadas áreas sociais ou actividades, ou de ser o caso, que sexan nomeadas baixo un papel secundario ou nos apartados dos libros de texto, non axuda a normalizar a idea de que todo o mundo pode ser valioso (Marañón, 2017). Polo tanto, como docentes de infantil e primaria, é necesario revisar se nos recursos que empregamos as mulleres se atopan infrarrepresentadas e, de ser o caso, baixo o precepto de discriminación positiva, compensar a balanza. Deste modo, é importante ter en conta que a falta de modelos e referentes que teñen as nenas provoca o desenvolvemento dun autoconceito negativo e de menor valía e intelixencia con respecto aos nenos (Bian, L.; Leslie, S. y Cimpian, A., 2017).

- *Uso dos tempos e dos espazos*: dentro do marco coeducativo é importante coñecer como se comporta a comunidade educativa e, segundo o seu xénero, como fai uso dos tempos e dos espazos que se lle teñen asignados, e non só no patio, senón tamén noutros lugares como poden ser a biblioteca, os corredores, o comedor e a aula (Subirats e Tomé, 2010). Analizar, a través da observación sistemática, que zonas emprega o alumnado, que grao de participación ten, como é a súa postura corporal, entre outros, pode ser un bo punto de partida para que o profesorado poida compensar as desigualdades, e ofrecer as mesmas condicións de uso e trato dentro do seu campo de acción. Por outra banda, e a nivel xenérico de centro, tamén é necesario realizar análises de estrutura arquitectónica, e reflexionar se o deseño da escola é respectuoso en canto as diferenzas, sobre todo, no caso dos aseos, nos que se pode valorar se contan cos elementos suficientes para unha axeitada hixiene menstrual.

• **Sexismo nas actividades lúdicas:** realizando unha pequena observación sobre os xogos e xogueteos que temos ao noso alcance, así como a publicidade dirixida ao público infantil, pódese afirmar que se continúa co nesgo en canto ao xénero, xa que para os nenos publicítanse elementos centrados na acción, na actividade e no movemento, na lóxica-matemática ou na violencia, e para as nenas véndense elementos vencellados á maternidade e a estética. Deste modo, continuamos perpetuando a lei do agrado e a submisión para as nenas, e fomentando a cultura da masculinidade hexemónica violenta desconectada das emocións para os nenos. Así, para desenvolver un programa encamiñado para previr as violencias machistas non se pode obviar o feito de que a partir dos tres anos, as crianzas son capaces de distinguir entre xogueteos de nenos e de nenas, e polo tanto, saben que comportamentos se esperan de ambos (Abad Abad, 2008). Daquela, é necesario intervir de xeito dirixido cara esta realidade e transformar os tempos, os materiais e os espazos. Esta circunstancia, que moitas veces é menosprezada, resulta de vital

importancia para a construción dos valores igualitarios, xa que o xogo é a forma de aprender a relacionarnos cando sexamos adultos.

QUE VAI SER?

A modo de conclusión debemos indicar que todas as persoas somos transmisoras das desigualdades, e ao mesmo tempo somos vítimas da educación recibida, polo que reproducimos aqueles modelos sociais e educativos nos que nos desenvolvemos. Polo tanto, a importancia de facerse consciente das desigualdades é moi alta, xa que este é o camiño para romper os lazos co machismo e que as persoas poidan ser parte activa do cambio. Ao mesmo tempo, é difícil dar pasos cara unha escola coeducativa, pero non son imposibles. Moitas veces, o profesorado non temos referentes nin exemplos que nos inspiren para podermos levar á aula novos elementos, polo que levar á práctica educativa a teoría é complicado. Compartir e difundir pequenas e grandes experiencias axuda a aprender, inspirarse e abordar os aspectos antes citados, así como a crear redes coeducadoras. ■

- ABAD ABAD, M.L. (2008). *Manual para coeducar na Escola Infantil*. Vigo: Xerais.

- BIAN, L.; LESLIE, S. e CIMPIAN, A. (2017). Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interest. *Science*, vol. 355, nº 6.323, 389-391. Recuperado de <https://science.sciencemag.org/content/355/6323/389>

- FEENY, J.A. e NOLLER, P. (1990). Attachment Style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28(2), 281-291.

- FERREIRO DÍAZ, L. (2007). *Coeducación Afectivo Emocional e Sexual: fundamentos para un modelo de intervención en Educación Infantil e Primaria*. Santiago de Compostela: Secretaría Xeral de Igualdade. Xunta de Galicia.

- FUMERO, K.; MORENO LLANEZA, M.; RUIZ REPULLO, C. (2016). *Escuelas Libres de Violencias Machistas*. Palma de Mallorca: Col·lecció Estudios de Violencia de Género.

- HAZAN, C. e SHAVER, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.

- LÓPEZ CASSÀ, E. (2011). *Educación das emocións na infancia (de 0 a 6 anos): reflexións e propostas prácticas*. Madrid: Wolters Kluwer.

- MARAÑÓN, I. (2017). *Educación en el Feminismo*. Barcelona: Plataforma Actual.

- MORENO LLANEZA, M. (2018). A elaboración dun plan de Igualdade nun centro educativo. En V.V. A.A. *Coeducación: o alicerce do ensino*. Santiago de Compostela: Confederación Intersindical Galega-Ensino e Asociación Socio-Pedagóxica Galega.

- RIGGS, S.A. (2010). Childhood emotional abuse and the attachment system across the life cycle: what theory and research tell us. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 19, 5-11.

- SIMÓN, E. (2012). *Repensar la educación innovando y con equidad. Una nueva escuela para toda la infancia*. Conferencia realizada no Curso de Verano 2012 Repensar la educación innovando y con equidad. Una nueva escuela para toda la infancia da Universidade de Navarra. Recuperado de <https://upnatv.unavarra.es/unes/elena-simon-verano2012>

- SUBIRATS, M; e TOMÉ, A. (2010). *Balones Fuera*. Barcelona: Octaedro.

- WATERS, S.F.; VIRMINI, E.A.; THOMPSON, R.A.; MEYER, S.; RAIKES, H.A.; JOCHEM, R. (2010). Emotion regulation and attachment: unpacking two constructs at their association. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(1), 37-47.